Series : EFGH/S **SET~4**

प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code **65/S**

रोल नं.
Roll No. | | | | | | | | |

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।
Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

नोट	NOTE
(I) कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **15** हैं।	(I) Please check that this question paper contains **15** printed pages.
(II) प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें।	(II) Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
(III) कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में **18** प्रश्न हैं।	(III) Please check that this question paper contains **18** questions.
(IV) **कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में यथा स्थान पर प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।**	(IV) **Please write down the Serial Number of the question in the answer-book at the given place before attempting it.**
(V) इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा। 10.15 बजे से 10.30 बजे तक परीक्षार्थी केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे। #	(V) 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the candidates will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (सम्प्रेषणात्मकम्)
SANSKRIT (Communicative)

*अवधि : **होरात्रयम्***
*निर्धारित समय : **3** घण्टे*
*Time allowed : **3** hours*

*पूर्णाङ्काः : **80***
*अधिकतम अंक : **80***
*Maximum Marks : **80***

General Instructions :

*This question paper is divided into **four** sections.*

*It has total **18** questions.*

***Section 'A'** : 1 question no. 1.*

***Section 'B'** : 3 questions no. 2 to 4.*

***Section 'C'** : 7 questions no. 5 to 11.*

***Section 'D'** : 7 questions no. 12 to 18.*

Attempt questions as per specific instructions.

Write question no. in answer book before attempting it.

सामान्य निर्देशाः

*प्रश्नपत्रे **चत्वारः** भागाः सन्ति ।*

*प्रश्नपत्रे समेत्य **(18)** अष्टादशप्रश्नाः सन्ति ।*

***भागः 'क'** – 1 – प्रश्नसंख्या 1.*

***भागः 'ख'** – 3 – प्रश्नसंख्या 2 तः 4 पर्यन्तम् ।*

***भागः 'ग'** – 7 – प्रश्नसंख्या 5 तः 11 पर्यन्तम् ।*

***भागः 'घ'** – 7 – प्रश्नसंख्या 12 तः 18 पर्यन्तम् ।*

प्रश्नानामुत्तराणि निर्देशानुसारं संस्कृतेन लेखनीयानि ।

प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यं लेखनीया ।

भागः 'क' ***[10 अङ्काः]***

अपठितावबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : *10*

अस्माकं जीवने विद्यालयस्य महती भूमिका अस्ति । विद्यालय: तु शिक्षाया: केन्द्रम् एव भवति । विद्यालयं गत्वा छात्र: न केवलं शिक्षां प्राप्नोति अपितु तस्य सर्वाङ्गीण: विकास: अपि भवति । प्रतिदिनं प्रात:काले विद्यालयम् आगत्य छात्रा: विविधान् विषयान् पठन्ति । गणितं, विज्ञानं, भाषा:, सामाजिक-विज्ञानम् आदय: विषया: शिक्षायां महत्त्वपूर्णा: सन्ति । विद्यालये एतेषां विषयाणां शिक्षणं तु भवति एव, क्रीडा:, सङ्गीतं, चित्रकला आदय: अपि भवन्ति । य: छात्र: विद्यालयस्य नियमान् पालयति, स: शिक्षाया: लाभम् अवश्यमेव प्राप्नोति । शिक्षया एव छात्रस्य ज्ञानं वर्धते अपितु तस्य सामाजिक: विकास: अपि भवति । विद्यालये छात्रा: सहयोगेन कार्याणि कुर्वन्ति, सामाजिकं, सांस्कृतिकं, नैतिकं चारित्रिकं च ज्ञानम् अपि लभन्ते । अत: अस्माकं जीवने विद्यालयस्य भूमिका महत्त्वपूर्णा अस्ति ।

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) *2×1=2*

(i) अस्माकं जीवने विद्यालयस्य कीदृशी भूमिका अस्ति ?

(ii) कया छात्रस्य ज्ञानं वर्धते ?

(iii) के विविधान् विषयान् पठन्ति ?

(आ) पूर्णवाक्येन लिखत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) *2×2=4*

(i) शिक्षायां के के विषया: महत्त्वपूर्णा: सन्ति ?

(ii) छात्राः विद्यालये कीदृशं ज्ञानं लभन्ते ?

(iii) कीदृश: छात्र: शिक्षाया: लाभं प्राप्नोति ?

(इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत। *1×1=1*

(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) *3×1=3*

(i) 'लभन्ते' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं भवेत् ?

(A) विद्यालये (B) मूल्या:
(C) छात्राः (D) सहयोगेन

(ii) 'विविधान्' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?

(A) छात्रा: (B) पठन्ति
(C) आगत्य (D) विषयान्

(iii) 'विद्यालय: तु शिक्षाया: केन्द्रम् एव भवति।' अत्र किं क्रियापदम् ?

(A) भवति (B) केन्द्रम्
(C) शिक्षाया: (D) विद्यालय:

(iv) 'हानिम्' इति पदस्य किं विलोमपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(A) केन्द्रम् (B) लाभम्
(C) विकासम् (D) केवलम्

भागः 'ख' [15 अङ्का:]

रचनात्मकं-कार्यम्

2. भवान् विजयः छात्रावासे वसति। भवान् गतसप्ताहे भारतयात्रां कृतवान्। यात्रायाः वर्णनं कुर्वन् स्वपितरं प्रति लिखितं पत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तैः पदैः पूरयित्वा पुनः लिखत। $10\times\frac{1}{2}=5$

गोयनका छात्रावास:

(i) ____________

आदरणीया: (ii) ____________

सादरं-प्रणामा: !

अत्र सर्वं कुशलं तत्र अपि (iii) ____________ । गतसप्ताहे एव अहं (iv) _________ कृतवान्। वयं सर्वे दिल्लीनगरम् आगत्य (v) ____________ अभवाम । अस्यां यात्रायां वयं भारतस्य संस्कृतिम् अपश्याम । विशेषत: (vi) ____________ प्राकृतिकं सौन्दर्यम् अपूर्वम् आसीत् । अनुभवोऽयमद्भुत: आसीत् । गृहे अन्ये (vii) ____________ कथं सन्ति ? गृहे (viii) ____________ मम प्रणामा: निवेदनीया:।

भवदीय: (ix) ____________ ।

(x) ____________ ।

मञ्जूषा

सदस्या:, विजय:, जयपुरत:, पितृ-महाभागा:!, सर्वेभ्य:, आनन्दिता:, दक्षिणभारतस्य, भारतयात्रां, पुत्र:, अस्तु।

3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया **पञ्च** वाक्यानि संस्कृतेन लिखत। *5×1=5*

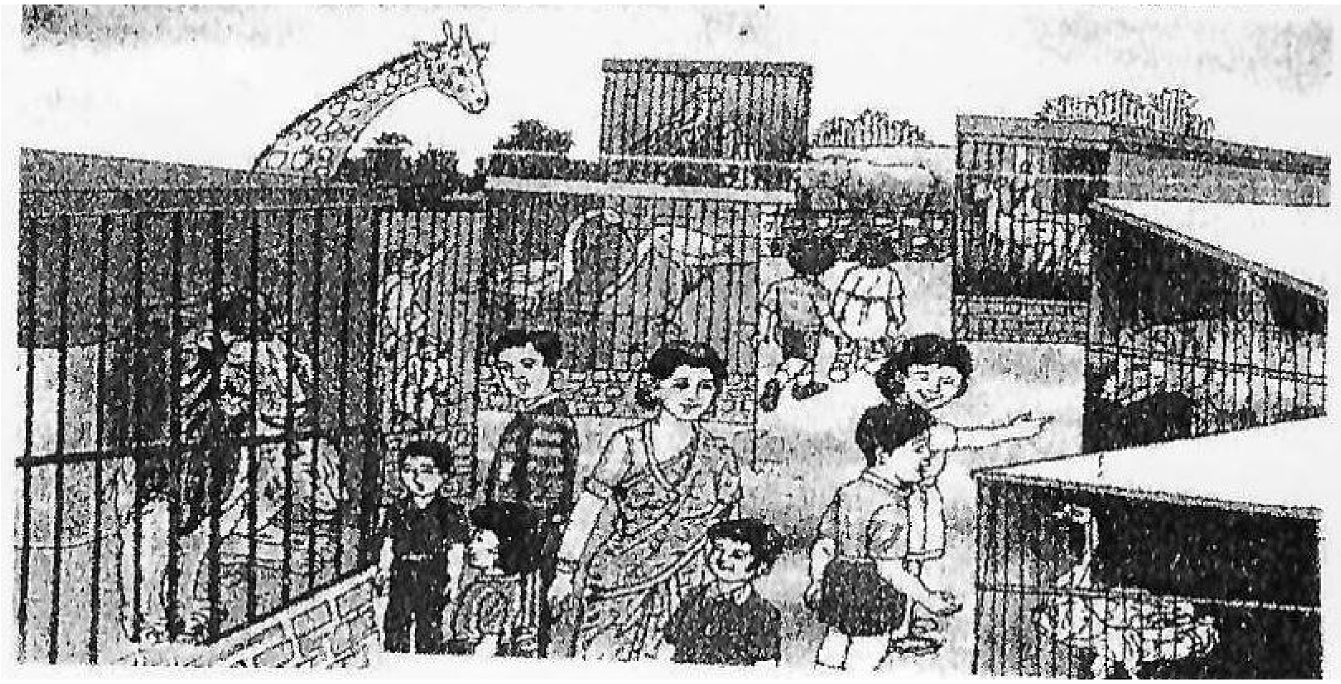

मञ्जूषा

पशवः, जन्तुशाला, अनेके, गण्डकः, चित्रकः, मयूरः, दृश्यन्ते, दर्शकाः, उष्ट्रगीवः, बालकाः, पश्यन्ति, ध्वनिः, जन्तवः, पञ्जेर, प्रवेशपत्रम्।

अथवा

निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन न्यूनातिन्यूनं **पञ्चभिः** संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत। *5×1=5*

'आपणस्य वर्णनम्'

मञ्जूषा

फलानि, क्रेतारः, विक्रेतारः, इतस्ततः, शाकानि, जनाः, सेवफलम्, कदलीफलम्, आलुकम्, गृञ्जनम्, वर्तते, मूल्यं, पृच्छन्ति, उच्चैः, आह्वयन्ति, अस्वच्छता, विविधाः।

4. अधोलिखितां कथां मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत : $10 \times \frac{1}{2} = 5$

भारतदेशस्य संस्कृति: विविधा प्राचीना च अस्ति । अस्माकं संस्कृत्यां (i) ________ महत्त्वं विशेषरूपेण अस्ति । एषा नदी देवनदी अपि कथ्यते । गङ्गा हिमालयस्य (ii) ________ उत्पन्ना भवति । तस्या: प्रवाह: (iii) ________ अस्ति । जना: गङ्गाया: दर्शनमात्रेण आत्मानं धन्यं मन्यन्ते । नदीषु गङ्गा (iv) ________ नदी अस्ति – एतत् तु सत्यमेव । धार्मिकजना: तस्यां स्नानं कुर्वन्ति अपूर्वां प्रसन्नताम् च (v) ________ । अस्या: जलं शुद्धं मोक्षप्रदायकं चास्ति । हरिद्वारनगरस्य (vi) ________ च महत्त्वं गङ्गनद्या: कारणात् एव वर्तते । अस्या: तटे अनेके (vii) ________ पर्वाणि च आयोज्यन्ते । सर्वेषां जनानां अस्यां नद्याम् (viii) ________ अस्ति । वस्तुत: गङ्गाया: प्रवाह: जीवनस्य प्रतीक: अस्ति । गङ्गाया: (ix) ________ अस्माकं कर्त्तव्यम् एव अस्ति । गङ्गानदीं पुन: स्वच्छं निर्मलं च कर्तुं सर्वै: (x) ________ करणीय: ।

मञ्जूषा

दिव्य:, प्रयत्न:, गङ्गनद्या:, उत्सवा:, आस्था, शिखरात्, काशीनगरस्य, पवित्रतमा, अनुभवन्ति, संरक्षणम् ।

अथवा

रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत : $5 \times 1 = 5$

यात्री – नमस्ते । इदं नगरं अतिरमणीयम् अस्ति । अहं ज्ञातुम् इच्छामि यत् एतत् नगरं किमर्थं प्रसिद्धम् अस्ति ?

पर्यटनाधिकारी – (i) ____________ । एतदर्थं प्रसिद्धम् अस्ति ।

यात्री – देहरादूननगरं कस्य प्रदेशस्य राजधानी अस्ति ?

पर्यटनाधिकारी – (ii) ____________ ।

यात्री – महोदय ! किम् अस्य नगरस्य समीपे अन्यं दर्शनीयस्थलम् अपि वर्तते ?

पर्यटनाधिकारी – (iii) ____________ ।

यात्री – धन्यवादा: ! कथयतु भवान्, मसूरीनगरं कथं गन्तुं शक्यते ?

पर्यटनाधिकारी – (iv) ____________ ।

यात्री – अहं तु अधुना श्रान्त: बुभुक्षित: च अस्मि ।

पर्यटनाधिकारी – काऽपि चिन्ता नास्ति (v) ____________ ।

मञ्जूषा

- मसूरीनगरं न अतिदूरम् अस्ति ।
- उत्तराखण्डप्रदेशस्य राजधानी देहरादूननगरम् एव ।
- तत्र प्रसिद्धं भोजनालयम् अस्ति ।
- अत्र अनेकानि दर्शनीयानि स्थानानि सन्ति ।
- बसबानेन त्वया तत्र गन्तुं शक्यते ।

भागः 'ग' [25 अङ्काः]

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) *4×1=4*

(i) ये अप्यतीता महारथाः पूर्वे।

(ii) सः भयम् + करम् एकं विषधरं फूत्कारं कुर्वन्तं पश्यति।

(iii) पिता तपस्तेपे।

(iv) रमणीया सृष्टिः + एषा।

(v) पदच्छेदः तु सुस्वरः।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) *4×1=4*

(i) शारदा सर्वं ददाति इति (सा) अस्ति।

(A) सर्वद (B) सर्वदः

(C) सर्वदा (D) सर्वदम्

(ii) तदा व्यासनारदौ प्रविशतः।

(A) व्यासः च नारदः च (B) व्यासौ च नारदौ च

(C) व्यासम् च नारदम् च (D) व्यास नारदः

(iii) अस्मिन् अवसरे सेतोः निर्माणम् अपि क्रियते।

(A) सेतोनिर्माणम् (B) सेतुनिर्माणम्

(C) सेतनिर्माणम् (D) सेतस्यनिर्माणम्

(iv) यथोचितं क्रियताम् – इति राजादेशम्।

(A) उचितम् अनतिक्रम्य (B) चितम् अनतिक्रम्य

(C) यथा चितम् (D) यथो चितम्

(v) चञ्चोः देशे माणिक्यरत्नं स्यात्।

(A) चञ्चोदेशे (B) चञ्चुदेशे

(C) चञ्चदेशे (D) चञ्चु च देशे च

7. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) *4×1=4*

(i) दीयमानं <u>निधानतां</u> याति।

(A) निधान + तल्
(B) निधान + ल्यप्
(C) निधान + त्व
(D) निधान + मतुप्

(ii) किं ते <u>महत्त्वम्</u> ?

(A) महत् + त्व
(B) मह + त्वम्
(C) महत् + तल्
(D) महा + त्व

(iii) यूथपति: <u>बुद्धि + मतुप्</u> आसीत्।

(A) बुद्धिमत्
(B) बुद्धिमान्
(C) बुद्धिवान्
(D) बुद्धिवत्

(iv) विराट-नगरं तु <u>ऐतिहासिकं</u> स्थानम्।

(A) ऐतिहास + ठक्
(B) एतिहास + ठक्
(C) इतिहासिक + ठक्
(D) इतिहास + ठक्

(v) पञ्चशतानां बौद्धभिक्षूणां निवासयोग्या <u>स्थल + ङीप्</u> इयम्।

(A) स्थला
(B) स्थली
(C) स्थल:
(D) स्थलीङ्प

8. वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) *3×1=3*

नदीम: – कृष्ण ! (i) _____________ कुत्र गम्यते ?
कृष्ण – (ii) _____________ तु आपणं गच्छामि।
नदीम: – त्वं तत्र किमर्थं गच्छसि ?
कृष्ण – तत्र शाकफलानि क्रेतुं गच्छामि।
नदीम: – किं त्वया प्रतिदिनं फलानि (iii) _____________ ?
कृष्ण – न, मम पित्रे फलं रोचन्ते।
नदीम: – तव गृहे क: भोजनं पचति।
कृष्ण – मया (iv) _____________ पच्यते।

मञ्जूषा

भोजनम्, त्वया, खाद्यन्ते, अहम्।

9. कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-कार्यक्रमं पूरयत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) *3×1=3*

(i) विद्यालये ______________ 7:00 वादने प्रार्थना भवति।

(ii) तदा ______________ 7:45 वादने कक्षा भवति।

(iii) ______________ 9:15 वादने अल्पाहारस्य समयम्।

(iv) ______________ 12:30 वादने भोजनावकाश: भवति।

10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) *4×1=4*

(i) ___________ तु वयम् एतानि स्थलानि द्रष्टुम् उत्सुका: स्म:।

(ii) कलशात् ___________ विषधर: निर्गच्छति।

(iii) वत्स !___________ त्वम् इदं चक्रं वाञ्छसि ?

(iv) अहं प्रकृति: ___________ युष्माकं जननी।

(v) शुश्रूषा श्रवणं ___________ धीगुणा: सन्ति।

मञ्जूषा

एव, बहिः, अधुना, किमर्थम्, च।

11. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय विकल्पेभ्य: उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) *3×1=3*

(i) वाङ्मयं <u>तपं</u> उच्यते।

(A) तपस् (B) तप:

(C) तपे (D) तपम्

(ii) मातर: शिशून् <u>कथयति</u>।

(A) कथयामि (B) कथयसि

(C) कथयाम: (D) कथयन्ति

(iii) मेष: अश्वशालां प्रविशति <u>भूमे</u> च लुठति।

(A) भूमि: (B) भूमिम्

(C) भूमौ (D) भूमे:

(iv) आचार्येण <u>कीदृशम्</u> अनर्थ: कृत: ?

(A) कीदृश (B) कीदृश:

(C) कीदृशी (D) कीदृशा:

भागः 'घ' [30 अङ्काः]

पठितावबोधनम्

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : *5*

दुष्टबुद्धिः तु तयोः वार्तां श्रुत्वा झटिति एव क्षेत्रं गतः । तत्र अश्वत्थमूलं खनित्वा तं सुवर्णकलशं प्राप्तवान् । यदा स तस्य आवरणम् अपसारयति तदैव भयङ्करम् एकं विषधरं फूत्कारं कुर्वन्तं पश्यति । भीतः स कलशं पुनः आवृत्य तं च आदाय मित्रस्य गृहं समागतः । स्वमित्रं सर्पेण मारयितुम् इच्छन् सः भित्तौ सन्धिं प्रकल्प्य तन्मध्यतः कलशं गृहाभ्यन्तरे क्षिप्तवान् ।

(i) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times\frac{1}{2}=1$

(क) सः गृहाभ्यन्तरे किं क्षिप्तवान् ?

(ख) झटिति क्षेत्रं कः गतः ?

(ग) दुष्टबुद्धिः कस्य आवरणम् अपसारयति ?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times1=2$

(क) दुष्टबुद्धिः कलशं कथं प्राप्तवान् ?

(ख) सः किम् इच्छन् कलशं क्षिप्तवान् ?

(ग) कलशम् आवृत्य दुष्टबुद्धिः कुत्र समागतः ?

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times1=2$

(क) 'पश्यति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ख) 'भयङ्करम्' इति पदस्य किं विशेष्यपदं प्रयुक्तम् ?

(ग) 'सर्पम्' इति पदस्य किं पर्यायपदं प्रयुक्तम् ?

13. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : *5*

तस्मात्त्वमिन्द्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ।
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम्॥

(i) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times\frac{1}{2}=1$

(क) कृष्ण: कदा इन्द्रियाणि नियन्त्रणं कर्तुं कथयति ?

(ख) अर्जुन: कानि वशीकृत्य कामं हन्यात् ?

(ग) श्लोके क: वदति ?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times1=2$

(क) श्रीकृष्ण: आदौ अर्जुनं किं कर्तुम् उपदिशति ?

(ख) इन्द्रियाणि किं कृत्वा अर्जुन: कामस्य हननं कुर्यात् ?

(ग) कीदृशं कामं प्रजहि ?

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times1=2$

(क) 'प्रजहि' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ख) 'एनम्' इति पदस्य विशेषणपदं किम् प्रयुक्तम् ?

(ग) 'अर्जुन' इति पदस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : 5

हिमांशु – अहं चिन्तयामि यत् 'अरुण:' तु सूर्यस्य पर्याय: । अस्य प्रकाश: सर्वप्रथमम् इमं प्रदेशं स्पृशति । अत: अरुणस्य प्रदेश: अरुणाचल: ।

पर्यटनाधिकारी – शोभनम् । उचितम् उक्तम् । हिमाद्रितुङ्गश्रृङ्गै: सुशोभिता सूर्योदयभूमि: इयम् । अत: अरुणाचल: । अस्मिन् प्रदेशे पञ्चाशदधिका: नद्य: प्रवहन्ति । विपुला च अत्र वनसम्पदा । वनौषधीनां तु अयं स्रोत: एव । पुष्पाणां समृद्धि: सुगन्धि: च मनोहर: । सर्वत्र हरीतिमा । शुद्धपर्यावरणेन युक्तस्य अस्य प्रदेशस्य केवलं प्रकृति: एव न विविधा मनोहरा च प्रत्युत संस्कृति: अपि ।

सर्वे – एवम्

सुधाकर: – अस्य प्रदेशस्य राजधानी का ?

पर्यटनाधिकारी – 'ईटानगरम्' अस्य प्रदेशस्य राजधानी ।

(i) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times\frac{1}{2}=1$

(क) कस्य प्रकाश: सर्वप्रथमम् इमं प्रदेशं स्पृशति ?

(ख) अयं प्रदेश: केषां स्रोत: ?

(ग) सर्वत्र का अस्ति ?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times1=2$

(क) अस्मिन् प्रदेशे कति नद्य: प्रवहन्ति ?

(ख) इयं भूमि: कै: सुशोभिता ?

(ग) 'ईटानगरम्' कस्य प्रदेशस्य राजधानी ?

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2\times1=2$

(क) 'प्रवहन्ति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(ख) 'इमम्' इति पदस्य विशेष्यपदं किं प्रयुक्तम् ?

(ग) 'प्रचुरा' इति पदस्य पर्यायपदं किमस्ति ?

15. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत। (केवलं पञ्चप्रश्नाः) *5×1=5*

(i) कृषकस्य क्षेत्रे श्रमं कृत्वा स: धनम् अर्जितवान्।

(ii) कामस्य नाशाय इन्द्रियाणि वशीकरणीयानि।

(iii) काक: सुप्तान् प्रबोधयति।

(iv) पाठकस्य षट् गुणा: सन्ति।

(v) गुरुणाम् आज्ञा अविचारणीया।

16. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत : $4\times\frac{1}{2}=2$

यत् प्रोक्तं येन केनापि तस्य तत्त्वार्थनिर्णय:।
कर्तुं शक्यो भवेद्येन स विवेक इतीरित:॥

अन्वय:

(i) ___________ केन अपि यत् (ii) ___________, तस्य तत्त्वार्थनिर्णय: येन (iii) _____________ शक्य: भवेत् स (iv) __________ इति ईरित:।

मञ्जूषा

विवेक:, प्रोक्तम्, येन, कर्तुम्।

अथवा

मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थं पूरयित्वा पुनः लिखत : $4\times\frac{1}{2}=2$

नास्ति विद्यासमं चक्षु: नास्ति सत्यसमं तप:।
नास्ति रागसमं दु:ख नास्ति त्यागसमं सुखम्॥

भावार्थ :

अस्मिन् लोके विद्या एव वास्तविकं (i) _________ अस्ति। (ii) __________ एव मूलं तप: अस्ति। दु:खस्य मूलकारणं वस्तुभि: सह (iii) ___________ अस्ति। अन्येषां कृते (iv) ___________ एव सुखस्य आधार: अस्ति।

मञ्जूषा

आसक्ति:, नेत्रम्, सत्यभाषणम्, त्याग:।

17. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) *4×1=4*

(i) य: धर्मप्रदां वाचं त्यक्त्वा <u>परुषां</u> वदेत्।

(A) पुरुषाम्

(B) कोमलाम्

(C) कठोराम्

(D) वचनम्

(ii) प्रच्छन्नभाग्य: प्रभूतं <u>धनम्</u> अर्जितवान्।

(A) वित्तम्

(B) कलशम्

(C) कलहम्

(D) वचनम्

(iii) शरीरविमोक्षणात् <u>प्राक्</u> य: वेगं सोढुं शक्नोति।

(A) प्रात:

(B) परम्

(C) प्रियम्

(D) पूर्वम्

(iv) <u>शैलानां</u> पारं द्रष्टुं समर्थ: भव।

(A) पर्वतानाम्

(B) नदीनाम्

(C) मेघानाम्

(D) सागराणाम्

(v) अस्माकं <u>ऐक्यं</u> तु जगत्प्रसिद्धम्।

(A) स्वरम् (B) रूपम्

(C) स्वभावम् (D) एकता

18. अधोलिखितां कथां मञ्जूषापदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत : $8\times\frac{1}{2}=4$

एकस्मिन् नगरे चन्द्र: नाम एक: (i) __________ आसीत् । तस्य पुत्रा: प्रतिदिनं वानरै: सह खेलन्ति स्म । तेभ्य: स्वादिष्टं भोजनं यच्छन्ति स्म । तत्र (ii) __________ एकं मेषयूथम् अपि वसति स्म । एक: मेष: (iii) __________ लोलुप: आसीत् । स: (iv) __________ सर्वमेव खादति स्म । ते सूपकारा: तं (v) __________ मारयन्ति स्म । एतत् (vi) __________ वानरयूथपति: (vii) __________ 'एतेषां कलह: वानराणां हिताय न ।' स: सर्वान् कपीन् (viii) __________ आहूय अवदत् ।

मञ्जूषा

एकान्ते, नृप:, अचिन्तयत्, दृष्ट्वा, बालवाहनयोग्यम्, अर्धज्वलितकाष्ठै:, अहर्निशम्, रसनाया: ।

Marking Scheme Strictly Confidential (For Internal and Restricted use only) SECONDARY SCHOOL SUPPLEMENTARY EXAMINATION, 2025 SUBJECT NAME : SANSKRIT (Communicative) (SUB. CODE-119)	
General Instructions: -	
1.	You are aware that evaluation is the most important process in the actual and correct assessment of the candidates. A small mistake in evaluation may lead to serious problems which may affect the future of the candidates, education system and teaching profession. To avoid mistakes, it is requested that before starting evaluation, you must read and understand the spot evaluation guidelines carefully.
2.	**"Evaluation policy is a confidential policy as it is related to the confidentiality of the examinations conducted, evaluation done and several other aspects. Its leakage to public in any manner could lead to derailment of the examination system and affect the life and future of millions of candidates. Sharing this policy/document to anyone, publishing in any magazine and printing in Newspaper/Website etc. may invite action under various rules of the Board and IPC."**
3.	Evaluation is to be done as per instructions provided in the Marking Scheme. It should not be done according to one's own interpretation or any other consideration. Marking Scheme should be strictly adhered to and religiously followed. **However, while evaluating, answers which are based on latest information or knowledge and/or are innovative, they may be assessed for their correctness otherwise and due marks be awarded to them. In class-X, while evaluating two competency-based questions, please try to understand given answer and even if reply is not from marking scheme but correct competency is enumerated by the candidate, due marks should be awarded.**
4.	The Marking scheme carries only suggested value points for the answers These are in the nature of Guidelines only and do not constitute the complete answer. The students can have their own expression and if the expression is correct, the due marks should be awarded accordingly.
5.	The Head-Examiner must go through the first five answer books evaluated by each evaluator on the first day, to ensure that evaluation has been carried out as per the instructions given in the Marking Scheme. If there is any variation, the same should be zero after delibration and discussion. The remaining answer books meant for evaluation shall be given only after ensuring that there is no significant variation in the marking of individual evaluators.
6.	Evaluators will mark(√) wherever answer is correct. For wrong answer CROSS 'X' be marked. Evaluators will not put right (✓) while evaluating which gives an impression that answer is correct and no marks are awarded. **This is most common mistake which evaluators are committing.**

7.	If a question has parts, please award marks on the right-hand side for each part. Marks awarded for different parts of the question should then be totaled up and written in the left-hand margin and encircled. This may be followed strictly.
8.	If a question does not have any parts, marks must be awarded in the left-hand margin and encircled. This may also be followed strictly.
9.	If a student has attempted an extra question, answer of the question deserving more marks should be retained and the other answer scored out with a note **"Extra Question"**.
10.	No marks to be deducted for the cumulative effect of an error. It should be penalized only once.
11.	A full scale of marks __________(example 0 to 80/70/60/50/40/30 marks as given in Question Paper) has to be used. Please do not hesitate to award full marks if the answer deserves it.
12.	Every examiner has to necessarily do evaluation work for full working hours i.e., 8 hours every day and evaluate 20 answer books per day in main subjects and 25 answer books per day in other subjects (Details are given in Spot Guidelines).This is in view of the reduced syllabus and number of questions in question paper.
13.	Ensure that you do not make the following common types of errors committed by the Examiner in the past:- ● Leaving answer or part thereof unassessed in an answer book. ● Giving more marks for an answer than assigned to it. ● Wrong totaling of marks awarded on an answer. ● Wrong transfer of marks from the inside pages of the answer book to the title page. ● Wrong question wise totaling on the title page. ● Wrong totaling of marks of the two columns on the title page. ● Wrong grand total. ● Marks in words and figures not tallying/not same. ● Wrong transfer of marks from the answer book to online award list. ● Answers marked as correct, but marks not awarded. (Ensure that the right tick mark is correctly and clearly indicated. It should merely be a line. Same is with the X for incorrect answer.) ● Half or a part of answer marked correct and the rest as wrong, but no marks awarded.
14.	While evaluating the answer books if the answer is found to be totally incorrect, it should be marked as cross (X) and awarded zero (0) Marks.
15.	Any unassessed portion, non-carrying over of marks to the title page, or totaling error detected by the candidate shall damage the prestige of all the personnel engaged in the evaluation work as also of the Board. Hence, in order to uphold the prestige of all concerned, it is again reiterated that the instructions be followed meticulously and judiciously.
16.	The Examiners should acquaint themselves with the guidelines given in the "**Guidelines for Spot Evaluation**" before starting the actual evaluation.
17.	Every Examiner shall also ensure that all the answers are evaluated, marks carried over to the title page, correctly totaled and written in figures and words.
18.	The candidates are entitled to obtain photocopy of the Answer Book on request on payment of the prescribed processing fee. All Examiners/Additional Head Examiners/Head Examiners are once again reminded that they must ensure that

	evaluation is carried out strictly as per value points for each answer as given in the Marking Scheme.

Set 4

MARKING SCHEME
SANSKRIT (Communicative) (SUB. CODE-119)

भाग – 'क'

1. (अ) (i) महती **2 × 1 = 2**
(ii) शिक्षया
(iii) छात्राः

(आ) (i) शिक्षायां गणितं विज्ञानं, भाषाः, सामाजिकविज्ञानं आदयः विषयाः महत्त्वपूर्णाः सन्ति । **2 × 2 = 4**
(ii) छात्राः विद्यालये सांस्कृतिकं, सामाजिकं, नैतिकं चारित्रकं च ज्ञानम् अपि लभन्ते । **1 × 1 = 1**
(iii) यः विद्यालयस्य नियमान् पालयति, सः शिक्षायाः लाभम् अवश्यमेव प्राप्नोति ।

(इ) विद्यालयः अथवा उचितः शीर्षकः

(ई) (i) (ग) छात्राः **3 × 1 = 3**
(ii) (घ) विषयान्
(iii) (क) भवति
(iv) (ख) लाभम्

भाग – 'ख'

2. (1) जयपुरतः **10 × ½ = 5**
(2) पितृमहाभागाः ।

(3) अस्तु

(4) भारतयात्रां

(5) आनन्दिताः

(6) दक्षिणभारतस्य

(7) सदस्याः

(8) सर्वेभ्यः

(9) पुत्रः

(10) विजयः

3. उचित वाक्य रचना पर अङ्क दिए जाएँ । **5 × 1 = 5**

4. (1) गङ्गानद्याः **10 × ½ = 5**

(2) शिखरात्

(3) दिव्यः

(4) पवित्रतमा

(5) अनुभवति

(6) काशीनगरस्य

(7) उत्सवाः

(8) आस्था

(9) संरक्षणम्

(10) प्रयत्नः

अथवा

(1) अत्र अनेकानि ___________ सन्ति । **5 × 1 = 5**

(2) उत्तराखण्ड प्रदेशस्य राजधानी ___________ ।

(3) मसूरीनगरं न ___________ ।

(4) बसयानेन त्वया ___________ ।

(5) तत्र प्रसिद्धं भोजनालयम् ___________ ।

भाग – 'ग'

5. (i) अपि + अतीता **4 × 1 = 4**

(ii) भयङ्करम्

(iii) तपः + तेपे

(iv) सृष्टिरेषा

(v) पद + छेदः

6. (i) (ग) सर्वदा **4 × 1 = 4**

(ii) (क) व्यासः च नारदः च

(iii) (ख) सेतुनिर्माणम्

(iv) (क) उचितम् अनतिक्रम्य

(v) (ख) चञ्चुदेशे

7. (i) (क) निधान + तल् **4 × 1 = 4**

(ii) (क) महत् + त्व

(iii) (ख) बुद्धिमान्

(iv) (घ) इतिहास + ठक्

(v) (ख) स्थली

8. (i) त्वया **3 × 1 = 3**

(ii) अहम्

(iii) खाद्यन्ते

(iv) भोजनम्

9. (i) सप्त **3 × 1 = 3**

(ii) पादोन–अष्ट

(iii) सपाद–नव

(iv) सार्ध–द्वादश

10. (i) अधुना **4 × 1 = 4**

(ii) बहिः

(iii) किमर्थम्

(iv) एव

(v) च

11. (i) (ख) तपः 3 × 1 = 3

(ii) (घ) कथयन्ति

(iii) (ग) भूमौ

(iv) (ख) कीदृशः

भाग – 'घ'

12. (i) (क) कलशम् (ख) दुष्टबुद्धिः (ग) कलशस्य 2 × ½ = 1

2 × 1 = 2

(ii) (क) ____________ अश्वत्थमूलं खनित्वा ____________ 2 × 1 = 2

(ख) स्वमित्रं सर्पेण मारयितुम् इच्छन् ____________

(ग) ____________ मित्रस्य गृहं ____________ ।

(iii) (क) सः (दुष्टबुद्धिः) (ख) विषधरम् (ग) विषधरम्

13. (i) (क) आदौ (ख) इन्द्रियाणि (ग) श्रीकृष्णः 2 × ½ = 1

2 × 1 = 2

(ii) (क) श्रीकृष्णः अर्जुनम् इन्द्रियाणि नियन्त्रयितुं कथयति ।

(ख) इन्द्रियाणि नियम्य अर्जुनः कामस्य हननं कुर्यात् । 2 × 1 = 2

(ग) ____________ पाप्मानं ज्ञानविज्ञाननाशनं च कामं प्रजहि।

(iii) (क) त्वम् (ख) पाप्मानं ज्ञानविज्ञाननाशनम् (ग) भरतर्षभ

14. (i) (क) सूर्यस्य (ख) वनौषधीनाम् (ग) हरीतिमा 2 × ½ = 1

2 × 1 = 2

(ii) (क) ____________ पञ्चाशदधिकाः ____________ । 2 × 1 = 2

(ग) ______________ हिमाद्रितुङ्गश्रृङ्गैः ______________ ।

(ग) ______________ अरुणाचलप्रदेशस्य ।

(iii) (क) नद्यः (ख) प्रदेशम् (ग) विपुला

15. (i) कस्य **5 × 1 = 5**
(ii) कस्मै
(iii) कान्
(iv) कति
(v) का

16. (i) येन **4 × ½ = 2**
(ii) प्रोक्तम्
(iii) कर्तुम्
(iv) विवेकः

अथवा

(i) नेत्रम्
(ii) सत्यभाषणम्
(iii) आसक्तिः
(iv) त्यागः

17. (i) (ग) कठोराम् **4 × 1 = 4**
(ii) (क) वित्तम्
(iii) (घ) पूर्वम्
(iv) (क) पर्वतानाम्
(v) (घ) एकता

18. (i) नृपः **8 × ½ = 4**
(ii) बालवाहनयोग्यम्
(iii) रसनायाः
(iv) अहर्निशम्
(v) अर्धज्वलितकाष्ठैः

(vi) दृष्ट्वा

(vii) अचिन्तयत्

(viii) एकान्ते